

**“ИНСОН – ЖАМИЯТ – ДАВЛАТ”
КОНСТИТУЦИЯВИЙ ТАМОЙИЛИНИ АМАЛГА
ОШИРИШ: МИЛЛИЙ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА”**

**ХАЛҚАРО КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(20 июнь, 2022, Ургенч)

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
МЕЖДУНАРОДНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ**

**«КОНСТИТУЦИОННЫЕ РЕФОРМЫ:
РОЛЬ И СТАТУС ИНСТИТУТОВ
ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА»**

(20 июня 2022, г.Ургенч)

**COLLECTION OF MATERIALS
OF THE INTERNATIONAL CONFERENCE**

**«IMPLEMENTATION OF THE CONSTITUTIONAL
PRINCIPLE "HUMAN - SOCIETY - STATE":
NATIONAL AND FOREIGN EXPERIENCE»**

(June 20, 2022, Urgench)

УЎК 342

КБК 67.400.1 (C21)

“Инсон – жамият – давлат” конституциявий тамойилини амалга ошириш: миллий ва хорижий тажриба”. Халқаро конференция материаллари, 2022 йил 20 июнь. – Урганч, 2022 йил – 194 б.

Масъул муҳаррир:

А.Х. Сандов, академик, юридик
фанлар доктори, профессор

Таҳрир хайъати:

ф.ф.д, катта илмий ходим М.Ш. Усмонов,
ю.ф.д, катта илмий ходим М.Т. Турғунов,
ю.ф.д, профессор М.А.Тиллабоев

Тўплам тузувчилари:

Х. Мурадов
Н.Х. Сафаров
Г.Р. Барноева

Лойиҳа

координатори:

З.Т. Джураева

Мазкур тўплагга 2022 йил 20 июнда бўлиб ўтган **“Инсон – жамият– давлат” конституциявий тамойилни амалга ошириш: миллий ва хорижий тажриба”** мавзусидаги халқаро конференциядаги маъруза ва тезислар материаллари киритилган.

Тўплагга маъруза ва тезислардан ташқари, конференция якунлари бўйича халқаро-ҳуқуқий ҳужжатлар ва миллий қонунчиликдан парчалар киритилган.

Тўплаг кенг доирадаги амалиётчилар ва тадқиқотчилар учун мўлжалланган.

Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Давлат ва ҳуқуқ институти Илмий кенгашининг 2022 йил 31 августдаги 5-сон қарори билан нашрга тавсия этилган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги ОАК Раёсатининг 2022 йил 14 июндаги 318/1-сон қарори билан “Инсон – жамият – давлат” конституциявий тамойилини амалга ошириш: миллий ва хорижий тажриба” мавзудаги халқаро конференция материаллари тўпламида юридик, социология, тарих, педагогика, психология ва сиёсий фанлар йўналишида чоп этиладиган мақолалар (маърузалар тезислари бундан мустасно) диссертациялар асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган миллий ва хорижий илмий нашрларда чоп этилган илмий мақолаларга тенглаштирилди.

Мазкур тўплаг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги Нодавлат нотижорат ташкилотларини ва фуқаролик жамиятининг бошиқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фондининг Барқарор ривожланиш марказига ажратилган субсидия маблағлари ҳисобига тайёрланди. Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Давлат ва ҳуқуқ институти ҳисобидан нашр этилди.

ISBN 978-9943-8620-1-2

© “Барқарор ривожланиш маркази” ННТ, 2022.

© Фанлар академиясининг Давлат ва ҳуқуқ институти, 2022.

«Реализация конституционного принципа «человек – общество – государство»: национальный и зарубежный опыт». Материалы международной конференции, 20 июня 2022 г. – Ургенч, 2022 г. – 194 с.

Ответственный редактор:

А.Х. Саидов, академик, доктор
юридических наук, профессор

Редакционная коллегия:

д.ф.н, старший научный
сотрудник М.Ш.Усманов
д.ю.н, старший научный
сотрудник М.Т.Тургунов
д.ю.н, профессор М.А.Тиллабаев

Составители сборника:

Х. Мурадов
Н.Х. Сафаров
Г.Р. Барноева

В данный сборник вошли материалы докладов и тезисов, прозвучавших на международной конференции **«Реализация конституционного принципа «человек – общество – государство»: национальный и зарубежный опыт»**, проведенной 20 июня 2022 г.

Помимо докладов и тезисов, в сборник вошли итоговый документ по итогам конференции, выдержки из международно-правовых документов и национального законодательства.

Сборник адресован широкому кругу практикующих специалистов и исследователей.

Рекомендован к печати Учёным советом Института государства и права в Академии наук Республики Узбекистан от 31 августа 2022 года №5.

На основании постановления Президиума ВАК при Кабинете Министров Республики Узбекистан №318/1 от 14 июня 2022 года статьи, опубликованные в сборнике, приравниваются к научным статьям, рекомендованным в перечне национальных и международных научных изданий для публикаций основных научных результатов диссертаций на соискание ученой степени доктора философских наук (PhD) и доктора наук (DSc) по юриспруденции, истории, социологии, психологии и политологии.

Данный сборник подготовлен Центром устойчивого развития за счет субсидий Общественного фонда поддержки некоммерческих организаций и других институтов гражданского общества при Олий Мажлисе Республики Узбекистан и издан за счет Института государства и права Академии наук Республики Узбекистан.

Implementation of the constitutional principle “Human - society - state”: national and foreign experience. Materials of the international conference, June 20, 2022 - Urgench, 2022. – 194 p.

Managing editor:	Akmal Saidov academician, doctor of law, professor
Editorial council:	DSc, senior researcher M.Sh.Usmanov DSc, senior researcher M.T.Turgunov DSc, professor M.A.Tillabayev
Compilers of the collection:	Kh. Muradov N.K.Safarov G.R.Barnoyeva
Coordinator of the collection:	Z.T.Djurayeva

This collection includes materials from reports and theses made at the international conference “Implementation of the constitutional principle “Human - society - state”: national and foreign experience”, held on June 20, 2022 in Tashkent.

In addition to reports and abstracts, the collection includes the final document on the results of the conference, excerpts from international legal documents and national legislation.

The collection is addressed to a wide range of practitioners and researchers.

Recommended for printing by the Academic Council of the Institute of State and Law of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan dated August 31, 2022 №5.

Based on the resolution of the Presidium of the Higher Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan No. 318/1 dated June 14, 2022, articles published in the collection are equated to scientific articles recommended in the list of national scientific publications for publishing the main scientific results of dissertations for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) in Jurisprudence, History, Sociology, Psychology and Political Science.

This collection was prepared by the Center for Sustainable Development with subsidies from the Public Fund for Support of Non-Commercial Organizations and Other Civil Society Institutions under the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan and published at the expense of the Institute of State and Law of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan.

МУНДАРИЖА

1-БЎЛИМ. КИРИШ СЎЗЛАРИ

Даниел Кристиан Чобану.....	15
Миндаугас Качераускис	17

1-СЕССИЯ. ИНСОН ҚАДР-ҚИММАТИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШНИНГ КОНСТИТУЦИЯВИЙ АСОСЛАРИ: ХАЛҚАРО ВА МИЛЛИЙ ТАЖРИБА

“Инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари, қадри-қимматини ҳимоя қилиш соҳасида халқаро ва конституциявий ҳуқуқ ривожининг замонавий тенденциялари: Франция тажрибаси” Жан-Антуан Дюпра – Европада хавфсизлик ва прогнозлаш институти эксперти (Франция).....	21
“Янги Ўзбекистонда инсон кадр-қиммати, ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш соҳасида давлат сиёсатининг устувор йўналишлари ва уларни амалга ошириш жараёни” Мирзатилло Тиллабаев – Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий маркази директорининг биринчи ўринбосари, ю.ф.д.	27
“Халқаро ҳуқуқ ва инсон қадрини таъминлашнинг конституциявий кафолатлари” Пол Политис – АҚШнинг Ўзбекистондаги элчихонаси вақтинчалик вакили	31
“Болалар ҳуқуқларининг конституциявий кафолатлари. Халқаро тажриба ва амалиёт” Мунир Мамедзаде – ЮНИСЕФнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси раҳбари.....	33

2-СЕССИЯ. КОНСТИТУЦИЯВИЙ ИСЛОҲОТ: ФУҚАРОЛАРНИНГ ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШДА ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ ИНСТИТУТЛАРИНИНГ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИНИ ОШИРИШ

“Фуқаролик жамияти институтлари фаолиятининг конституциявий кафолатлари: Ўзбекистон ва хорижий давлатлар тажрибаси” Маъруфжон Усмонов – Барқарор ривожланиш маркази директори	38
“Конституциявий ҳуқуқ ва жамоатчилик назорати институтини мустаҳкамлаш” Ежи Шукальски – Польша табиий ва ижтимоий фанлар университети профессори (Польша)	45

3-СЕССИЯ. КОНСТИТУЦИЯВИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ ВА ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ “ФУҚАРОЛАРГА ХИЗМАТ ҚИЛИШГА ЙЎНАЛТИРИШ” ВА ИЖТИМОЙ ШЕРИКЛИК ТАМОЙИЛЛАРИ АСОСИДА ТАШКИЛ ЭТИШ

“Давлат – халқ учун” ғояси, шунингдек, ижтимоий ва хизмат кўрсатиш-
га асосланган давлат концепциясини амалга ошириш бўйича Европа
давлатларининг илғор тажрибаси”

**Альберто Туркстра – “Diplomatic World Institute” (Брюссель,
Бельгия) таҳлилий маркази лойиҳалар бўйича менежери48**

2-БЎЛИМ. ХАЛҚАРО КОНФЕРЕНЦИЯ ИШТИРОКЧИЛАРИНИНГ НУТҚЛАРИ

Муроджон Турғунов. Конституциямиз инсон ҳуқуқ ва эркинликла-
рининг кафолати ва ҳуқуқий асосидир.....53

Абдуманноп Туляганов. Ўзбекистон Республикасининг
Конституцияси – инсон ҳуқуқларини таъминлашнинг ҳуқуқий
кафолати60

Нодира Мустафаева. Фуқаролар маданий ҳаётида ўрин эгаллаган
муассаса: тарихга назар 66

Шухрат Рузиназаров. Янги Ўзбекистон Конституциясида жамият-
нинг иқтисодий негизлари рақамли трансформациялашувининг
истикболлари.72

Миродил Баратов, Хусниддин Даминов. Конституциявий ислоҳот-
лар жараёнида фуқаролик ҳуқуқи субъектлари мақомини такомиллаш-
тириш масалалари: фермер хўжаликлари мисолида.....85

Карина Джавакова. Во имя чести и достоинства человека93

Нигмонжон Азизов. Ёшларга оид давлат сиёсатини амалга ошириш-
да конституциявий ислоҳотларнинг аҳамияти96

Ахрор Худойбердиев. Конституция – миллий давлатчилигимизнинг
бош қомуси101

Алимжан Матчанов. Кибержиноятчиликка қарши курашда инсон
ҳуқуқларини таъминлаш соҳасида Ўзбекистон Республикаси
Конституцияси ва қонунлар устуворлиги.105

Бекзод Нариманов. Фуқаролик жамиятининг шаклланишида нодав-
лат нотижорат ташкилотларининг ўрни 111

Хушвақт Хайитов. Конституциявий ислоҳотлар аввало инсон
манфаатларига хизмат қилади.115

Равшан Назаров. Конституционно-правовые основы этнической
политики Республики Узбекистан122

Ҳайдарали Юнусов. Европа Иттифоқида инсон ва унинг
ҳуқуқлари қадрият сифатида128

Ярослав Квитков. О необходимости конституционных реформ в Республике Узбекистан	136
Алишер Боротов. Конституций-хукукий маконда мулкнинг дахлсизлиги: хусусийлаштириш натижаларининг қайта кўриб чиқилмаслиги ва бекор қилинмаслиги	141
Умиджон Сулаймонов, Нодиржон Киличев. Конституциявий ислохотлар – адолатли жамиятни барпо этиш ва инсон қадрини юксалтириш сари.....	148
Одил Бўриев. Инсон қадри ва унинг ислом ҳуқуқшунослари таълимотида ривожлантирилиши	152
Сардор Турсунбоев. Конституция - инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилишнинг мустаҳкам пойдеворидир	156
Ўткир Нурбоев. Ўзбекистонда оила институтининг назарий-ҳуқуқий асослари.....	162
Дилором Чориева. Конституциявий ислохотларда маданият соҳасини такомиллашуви ва истиқболлари	166
Баҳромжон Ортиқов. Ўзбекистонда тадбиркорликни ҳуқуқий асосларининг шаклланиши ва ривожланиши	171
Шухрат Хўжамуратов . Мамлакатимизда адолат ва қонун устуворлиги тамойилларини, тараққиётнинг энг асосий ва зарур шартига айлантириш	175

Иловалар/Приложения/Annexes

Халқаро конференция якуний ҳужжати	179
Итоговый документ международной конференции	184
Tashkent declaration of international conference	
Final document of the international conference	189

Акмал Саидов,

Конституциявий комиссия раиси, академик

“ИНСОН – ЖАМИЯТ – ДАВЛАТ” КОНСТИТУЦИЯВИЙ ТАМОЙИЛИ: МИЛЛИЙ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

2022 йил 20 июнь куни Урганч шаҳрида “Инсон – жамият – давлат” конституциявий тамойилини амалга ошириш: миллий ва хорижий тажриба” мавзусидаги халқаро конференция бўлиб ўтди.

Ушбу форум Ўзбекистон Республикаси Конституциясига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш юзасидан таклифларни шакллантириш ва таъкилий чора-тадбирларни амалга ошириш бўйича Конституциявий комиссия иш режасига биноан, Инсон ҳуқуқлари бўйича миллий марказ, Барқарор ривожланиш маркази, Ўзбекистон Фанлар академияси Давлат ва ҳуқуқ институти ва Хоразм вилояти ҳокимлиги томонидан Европа иттифоқининг Ўзбекистондаги делегацияси кўмагида ташкиллаштирилди. Унда дунёнинг 30 дан ортиқ мамлакатлари вакиллари, 300дан зиёд миллий экспертлар, Олий Мажлис сенаторлари ва депутатлари, академик ҳамжамият ва фуқаролик жамияти институтлари вакиллари иштирок этди.

Конференциянинг мақсади – инсон, унинг ҳаёти, ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатлари, шаъни ва кадр-қиммати олий қадрият эканлиги тамойили ҳамда **“Давлат – инсон учун”** ва **“Халқ давлат органларига эмас, давлат органлари халққа хизмат қилади”** деган эзгу ғояларни ҳаётга татбиқ этиш бўйича миллий ва илғор хорижий тажрибани ўрганиш, мазкур тамойилларни конституциявий қонунчилик ва амалиётда мустаҳкамлаш борасида чуқур асосланган таклифлар ишлаб чиқишдан иборат бўлди.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, сўнгги йилларда Президентимиз Ш.М. Мирзиёев бошчилигида 2017 – 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича **Ҳаракатлар стратегияси** ҳамда **Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси** доирасида мамлакатимизда барча соҳаларда амалга оширилаётган кенг қамровли ва шиддатли демократик ислохотларни ўзаро боғлаб, жипслаштириб турувчи ўзагини – айнан **“Инсон қадри учун”** ғояси, ҳар қандай шахснинг ҳаёти, эркинлиги, шаъни ва кадр-қиммати, бошқа дахлсиз ҳуқуқларини жойига қўйиш, улуғлаш ғояси ташкил этади.

Юртбошимизнинг **“Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси”** номли асарларида ушбу ғояларни ҳаётга изчил татбиқ этиш орқали халқимизнинг **орзуси, эзгу истаги, олий мақсади бўлган том маънодаги инсонпарвар ва адолатли, эркин ва демократик, обод ва фаровон, дунё мамлакатлари билан ҳар томонлама рақобатбардош** мустақил давлат – **Янги Ўзбекистонни** барпо этиш, Янги уйғониш даври – **Учинчи Ренессанс** пойдеворини шакллантиришнинг **устувор йўналишлари, “йўл хариталари”** белгилаб берилган.

Ҳозирда Янги Ўзбекистонимизда ижтимоий-иқтисодий, сиёсий-ҳуқуқий ва маънавий-маърифий ҳаётдаги ижобий жараёнлар шиддат билан давом этмоқда. Бугун халқимиз, қолаверса, жаҳон ҳамжамияти юртимизда инсон қадри улуғланадиган ва қонун устуворлиги қарор топган демократик давлат ва адолатли фуқаролик жамияти қуриш борасида аниқ мақсад ва марраларга тадрижий равишда эришилаётганини эътироф этмоқда.

Мазкур асарда, шунингдек, халқимиз иродаси, орзу-умидлари ва хоҳиш-ихтиёрини инобатга олиб, **конституциявий ислохотнинг тўққизта устувор йўналиши** аниқланган. **Ушбу ислохотнинг асосий ташаббускори, том маънода, – бу мамлакатимиз фуқаролари бўлса,** унинг бош ғоявий илҳомлантирувчиси, шубҳасиз, Ўзбекистон Президенти Ш.М. Мирзиёевдир.

Халқ – Конституция ижодкори

Бугун халқимиз, халқаро ҳамжамият **“Янги Ўзбекистонга – янгиланган Конституция”** лозимлигини эътироф этмоқда. Зеро, ҳар қандай **ислохот кучли конституциявий-ҳуқуқий асосга таянсагина, кўзланган эзгу мақсадга ва улуғвор вазифаларга, самарали натижаларга эришади.** Ҳуқуқий соҳа ривожини ислохотлар шиддатидан ортида қолса – бу жамият ва давлат инкирозига олиб келиши мумкинлигини жаҳон давлатлари тарихидан ҳам кўришимиз мумкин.

Таъкидлаш жоизки, бугунги кунда **инсон қадри улуғланадиган Янги Ўзбекистон ғояси** – бутун халқимизнинг қалбидан чуқур жой олиб, уни ҳаётга татбиқ этиш умуммиллий ҳаракатга айланиб улгурди.

Энг муҳими, халқимизнинг дунёқараши, эртанги кунга, ислохотлар натижасига бўлган ишончи кучайди. Фуқароларимиз юртимиз ва атрофимиздаги воқеа-ҳодисаларнинг фаол иштирокчисига айланмоқдалар, уларнинг юртимиздаги шиддатли демократик ўзгаришларга дахлдорлик ҳисси ортиб, юксалиб бормоқда. Конституциявий комиссия фаолияти, аҳолининг турли қатламлари, фуқаролик жамияти институтлари вакиллари, турли соҳаларнинг экспертлари, жойлардаги маҳаллалар аҳолиси билан **учрашувларимиз бундан яққол далолат бермоқда.**

Фуқаролар ислохотларни нафақат тўла қўллаб-қувватламоқда, балки Янги Ўзбекистонни бутун иймон-эътиқоди ва онгу шуури билан ўз кучи

ва иктидорига таяниб барпо этаётган фаол ва жипслашган ижтимоий куч эканини намойиш этмоқда.

Сўнгги йиллардаги ислохотлар Президентимизнинг “Халқ – Қонун ижодкори” ғоясининг ҳаётийлиги ва замонамиз талабига қанчалик мослигини рўй-рост намоён қилди.

Биргина мисол: бугунга қадар Ўзбекистон Республикаси Конституциясига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш бўйича кенг жамоатчиликдан, жумладан, ўқитувчилар, тадбиркорлар, фермерлар, фуқаролик жамияти институтлари ва миллий-маданий марказлар, сиёсий партиялар вакиллари, маҳаллалар аҳолисидан **30 мингдан зиёд** (17 июнга қадар) таклифлар келиб тушди ва мазкур жараён изчил давом этмоқда.

Халқимиз Конституциямиз ва қонунларимиз ўзгаришидан манфаатдор эканлигини намоён этмоқда. Ушбу таклифлар жамият ва давлат ҳаётининг барча ижтимоий-иқтисодий, сиёсий-ҳуқуқий, маънавий-маърифий ва бошқа соҳаларини камраб олади. Улар Конституциявий комиссия томонидан мамлакатимизнинг ривожланиш қонунияти, “Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси”да белгиланган мақсад ва вазифалар, замонвий конституционализмнинг ривожланиши борасидаги **илғор хорижий ва халқаро тажрибани чуқур ўрганиш асосида кўриб чиқилмоқда. Бирор бир таклиф ва мулоҳаза назардан четда қолаётгани йўқ.**

Конституциявий ислохот – инсон қадрини таъминлаш гарови

Бугун халқимиз ва халқаро ҳамжамят “Янги Ўзбекистон” деганда **“Инсон қадри ва халқ манфаати ҳамма нарсадан устун”**, деган эзгу ғоя, инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларининг самарали ҳимояси амалий ишлар билан ўз тасдиғини топаётган, демократик ва адолатли қонунлар амал қилаётган, юксак маънавий-ҳуқуқий маданиятга эга фуқаролар мамлакатини кўз олдига келтиради. **Зеро, халқаро ҳуқуқда ҳам инсон ҳуқуқлари ва эркинлигини таъминлаш – инсон кадр-қимматини рўёбга чиқаришнинг ҳуқуқий асоси эканлиги тан олинган.**

Бу борада фуқаролар ва ташкилотлар томонидан кўплаб аниқ ва асосланган таклифлар келиб тушмоқда. Жумладан:

биринчидан, инсоннинг асосий ҳуқуқ ва эркинликлари ажралмас ва дахлсиз бўлиб, ҳар кимга туғилганидан тегишли эканлиги, Ўзбекистон фуқаросини мамлакатдан ташқарига чиқариб юборилиши ёки бошқа давлатга бериб юборилиши мумкин эмаслиги;

иккинчидан, ҳар бир инсон ўз шахсини эркин ривожлантириш ва уни амалга ошириш ҳуқуқига эгалиги, ҳеч кимга қонунда белгиланмаган мажбуриятлар юкланиши мумкин эмаслиги;

учинчидан, ҳеч бир шахс ўзига, ўз турмуш ўртоғига ва яқин қариндошларига қарши гувоҳлик беришга мажбур эмаслиги ҳамда қийноққа

солиниши, зўравонликка, шафқатсиз ёки инсон кадр-кимматини камситувчи бошқа муносабат ва жазога тортилиши мумкин эмаслиги, шунингдек, гумон қилинувчи, айбланувчи ёки судланувчи ўзининг айбсизлигини исботлашга мажбур эмаслиги, айблашга оид барча шубҳалар гумон қилинувчи, айбланувчи ёки судланувчининг фойдасига ҳал қилиниши лозимлиги;

тўртинчидан, мамлакатимизда мажбурий меҳнатга, жумладан, болалар, меҳнатига йўл қўйилмаслиги каби янги нормаларни Конституция-мизга киритиш таклиф этилмоқда.

Конституциявий ислоҳот ва “ижтимоий давлат”

Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси мамлакатимиз тарихида сифат ва мазмун жиҳатдан янги тараққиёт даври бошланганидан далолат беради. Бу янги даврнинг энг муҳим ва устувор хусусиятлари, аввало, мамлакатимизда давлат ва бошқарув органлари, барча раҳбарлар бундан буён ўз фаолиятини **“Инсон кадри учун”** деган эзгу тамойил асосида олиб бориши, уларнинг барча куч ва имкониятлари адолатли жамият ва ижтимоий давлат қуриш, ҳозирги ва келгуси авлодларнинг фаровон турмушини таъминлашга қаратилганида акс этади. Зеро, **“инсон кадри”** ва **“ижтимоий давлат”** тушунчаларини бир-биридан айри тасаввур қилиб бўлмайди, улар бир-бирини тақозо этади ва ўзаро чамбарчас боғлиқдир.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, **ижтимоий давлат деганда**, кўз олдимизга, энг аввало, жамият ҳаётининг ижтимоий, иқтисодий ва бошқа соҳаларини тартибга солиш, унда ижтимоий адолат ва ҳамжиҳатлик тамойилларини ўрнатиш, ижтимоий йўналтирилган иқтисодиётни ривожлантиришга қаратилган фаол сиёсат юритиш орқали инсон кадри ва унинг ривожланиш имкониятларини кенгайтирувчи, барча фуқаролар учун юқори ҳаёт ва турмуш даражаси, ижтимоий ҳимояни таъминлайдиган давлат келади.

Одатда, ижтимоий давлат аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларини қўллаб-қувватлаш, камбағаллик ва ишсизликни бартараф этиш, фуқароларнинг бандлиги ва даромади доимий ўсиб боришини таъминлаш, ёш тадбиркорлар ва аёллар тадбиркорлигига қўмаклашиш, таълим, соғлиқни сақлаш ва маънавий-маданий соҳаларнинг барқарор ривожланишига эришиш, ижтимоий суғурта таъминоти тизимини ривожлантириш, жамиятдаги кескин ижтимоий фарқланишга йўл қўймаслик ва ижтимоий тенгсизликни юмшатиш, имтиёзларни қайта кўриб чиқиш орқали барчага муносиб турмуш шароитларини яратиш каби вазифаларни бажаради. Шу маънода **ижтимоий давлат фуқаролик жамияти институтлари ва давлат ташкилотлари мақсадларининг яқинлашиши ва уйғунлашишини назарда тутади.**

Ижтимоий давлатга оид хорижий мамлакатларнинг (Германия, Россия, Япония, Испания, Италия, Бельгия, Дания, Швеция, Швейцар-

рия, Франция, Португалия, Хитой, Ҳиндистон, Грузия ва бошқалар) конституциявий тажрибасини ўрганиш уларда ушбу тушунчага оид қатор конституциявий принциплар ва нормалар мавжудлигини кўрсатади. Хусусан, ушбу мамлакатлар Конституциялари юқоридаги йўналишлардан ташқари, шунингдек:

биринчидан, ижтимоий адолат принципини ҳаётга татбиқ этиш, жамоатчилик назорати ва ижтимоий шериклик институтини ўрнатиш ва ривожлантириш;

иккинчидан, “кашшоқлик чегараси” ва ҳар қандай шахсга *(айниқса ногиронлини бор инсонлар, пенсионерлар, болалар ва бошқа ижтимоий ҳимояга муҳтожлар)* давлат томонидан тақдим этилиши мажбурий бўлган ҳамда инсон ҳаёти учун зарур минимал товарлар ва хизматлар тўпламини назарда тутувчи “истеъмол савати”ни ўрнатиш;

учинчидан, хусусий мулкнинг “ижтимоий жавобгарлиги”ни белгилаш каби масалаларнинг ҳам қонуний асосларини ривожлантиришни назарда тутди.

Халқимиз ва дунё ҳамжамияти бугун юртимиз нафақат ижтимоий, балки адолатли жамият сари илдам қадам ташлаётганини алоҳида эътироф этмоқда. Бунда фуқароларнинг ижтимоий ҳуқуқларини таъминлашнинг ноёб тизими яратилгани, давлатнинг ижтимоий масъулияти тобора ортаётгани, ижтимоий ҳимояга ва моддий ёрдамга муҳтож фуқароларимизнинг ҳеч бири назардан четда қолмаётгани айтилган пандемия даврида яна бир бор намоён бўлганига алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Шу маънода кенг жамоатчилик **“Янги Ўзбекистон – ижтимоий давлат”** қонунини Конституциямизда мустаҳкамлаш лозим, деб билмоқда ва бу борада ҳам қўллаб-қувватлаш келиб тушмоқда. Уларда Конституциямизга хусусан:

- ҳар бир шахс ишсизликда, ногиронликда ижтимоий таъминот олиш ҳуқуқига эгалигини белгилаш, “энг кам истеъмол харажатлари” тушунчасини киритиш;

- давлат ижтимоий хизматлар тизимини ривожлантириш учун зарур шароитлар яратиши, давлат пенсияларини, нафақаларини ва ижтимоий ёрдамнинг бошқа турларини белгилаш;

- давлат ва жамият етим ва ота-оналарининг васийлигидан маҳрум бўлган болаларни соғлом ва баркамол ривожланиши таъминлашини белгилаб қўйишга қаратилган нормаларни киритишни сўрашмоқда.

Конституциявий ислохот – миллий ўзлиқни англаш ва маънавий тараққиёт гарови

Президентимизнинг **“Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси”** аса-рида мамлакатимизнинг маънавий тараққиёти, янги маънавий маконни яратиш, маърифий ислохотлар ва баркамол инсон тарбияси борасидаги вазифалар аниқлаб берилган.

Жаҳон тажрибасига мурожаат қилсак, Конституция – бу нафақат ҳуқуқий ҳужжат, балки давлатнинг сиёсий, ижтимоий ва маънавий қиёфасини, кадриятларини, ўзлигини кўрсатиб, аниқлаб берувчи ва акс эттирувчи Асосий қонун эканлигига амин бўламиз.

Шу маънода, **миллий кадриятларимиз ва анъаналаримизни инобатга олиб:**

биринчидан, тарихий, маънавий ва маданий мерос давлат муҳофаза-сидадир, давлат ва жамият миллий кадриятлари ва ўзига хос хусусиятларини сақлаб қолишини ҳимоя қилиш, Ўзбекистон халқининг маданий меросининг келгуси авлодларга безавол етказиш ҳақида ғамхўрлик қилади – деган нормани киритиш;

иккинчидан, давлат ва жамият болалар ҳамда ёшларда азалий миллий анъаналарга ва умуминсоний кадриятларга садоқат, буюк аجدодларимизнинг бой маданий меросидан фахрланиш туйғусини шакллантириш тўғрисида ғамхўрлик қилиши, болалар ҳамда ёшларни маънавий ва ахлоқий тарбиялаш учун зарур шароитлар яратиши;

учинчидан, никоҳ аёл ва эркакнинг ихтиёрий розилиги ва тенг ҳуқуқлилигига асосланишини алоҳида қайд этиш, оталикни ҳам давлат томонидан муҳофаза қилинишини алоҳида кўрсатиш каби нормаларни Асосий қонунимизда акс эттириш масаласини кўриб чиқишни тақлиф этмоқдалар.

Конституциявий ислоҳот ва Учинчи Ренессанс пойдеворининг мустаҳкамланиши

Халқимиз “**Янги Ўзбекистонни юксак билим ва интеллектуал салоҳиятга эга инсонлар юрти, маърифий жамиятга айлантириш**” гоясини мамлакатимизда Учинчи Ренессанс асосини яратишнинг зарур ва мажбурий шарти деб қарамоқда.

Шу маънода, жумладан:

- мамлакатимизда умумий ўрта таълимнинг мажбурийлиги ва бепуллиги ҳамда давлатга қарашли, хусусий ва бошқа шаклдаги таълим муассасалари ва ташкилотларини ривожлантириш учун давлат тенг шароитлар яратишини Асосий қонунда қафолатлаш;

- педагог ходимларнинг касбий фаолиятига аралашиш, таълим олувчиларнинг билимларини тўғри ва холис баҳолашга таъсир кўрсатишга, шунингдек, уларнинг хизмат мажбуриятларини бажаришига тўсқинлик қилишга йўл қўйилмаслик;

- ҳар кимга илмий ва техникавий, бадий ижод эркинлиги, маданият ютуқларидан фойдаланиш ҳуқуқи қафолатланишини Бош қомусда акс эттириш каби тақлифлар келиб тушмоқда.

Умуман, Конституциявий комиссия ўз фаолиятини очиқлик ва ошқоралик тамойилига таянган ҳолда нафақат миллий академик ҳамжамият, фуқаролик жамияти институтлари, маҳаллалар аҳолиси ва фуқаролар

кенг қатламларини жалб этган ҳолда, балки хорижий ва халқаро тажрибани, улар экспертларининг фикрини чуқур ўрганиш асосида олиб бормоқда.

Бўлажак халқаро форум доирасида ҳам Ўзбекистон Республикаси Конституциясига тегишли ўзгариш ва қўшимчалар киритиш бўйича таклиф ва тавсияларни назарда тутувчи Урганч декларациясини қабул қилиш назарда тутилган.